

Костусяк Н. М.,

доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

СИНТАКСИЧНА АД'ЕКТИВАЦІЯ ВІДМІНКОВИХ ФОРМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано синтаксичну ад'ективацію як різновид зовнішньої синтаксичної транспозиції; із позицій функційної морфолого-синтаксичної концепції комплексно досліджено прикметникову транспозицію відмінкових форм у сучасній українській літературній мові. З'ясовано своєрідність функціонування зазначених мовних одиниць, схарактеризовано їхні семантико-синтаксичні та формально-синтаксичні параметри, визначено центр і периферію транспозиційного прикметникового вектора іменників.

Ключові слова: іменник, прикметник, транспозиція, синтаксична ад'ективація, відмінок, відмінкова форма, атрибутивна синтаксема.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Специфіка категорійної системи сучасної української літературної мови полягає в тому, що її репрезентують, з одного боку, спеціалізовані генетично первинні граматичні значення, які «узгоджуються із завданням мовленнєвої комунікації і підпорядковані реалізації ситуативно-прагматичних настанов» [5, 8], а з іншого – вторинні маркери, не пов'язані з традиційними законами моделювання висловлень. Розширюючи межі свого функціонування, периферійні засоби експлікації засвідчують граматичну багатозначність мовних одиниць і появу низки їхніх додаткових семантичних відтінків. Контекстуально вмотивоване використання однієї граматичної форми замість іншої дослідники зазвичай позначають терміном *транспозиція*. Специфіку сучасної лінгвістичної науки відбивають чітко окреслені тенденції послідовно системного вивчення транспозиційного потенціалу граматичних категорій. На цьому тлі виразною є проблема дослідження транспозиційних змін, притаманних відмінковим та прикметниково-відмінковим формам іменника. Проте об'єктом наукового опису зазвичай стає різновид внутрішньої транспозиції морфологічних відмінкових граем, функціонування яких не виходить поза межі валентної сполучуваності мовних одиниць. У такому аспекті відмінок розглядають Є. К. Тимченко, І. Р. Вихованець, М. Я. Плющ, К. Г. Городенська, А. П. Загнітка та ін. Натомість зовнішня (частининомовна) синтаксична транспозиція, що ґрунтується на згортанні реченневих побудов, конденсації висловлень та невалентному функціонуванні компонентів, опрацьована меншою мірою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. З поміж небагатьох монографічних праць, які відбивають питання

відмінникової транспозиції, варто назвати дослідження А. Ю. Габай «Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові» [4]. Водночас спеціальних ґрунтовних студій, присвячених комплексному аналізу синтаксичної відмінникової ад'ективації, в україністиці на сьогодні ще немає. У світовій лінгвістиці на тлі загальної проблеми транспозиції аналізоване явище частково розглядають Ш. Баллі, Е. Бенвеніст, М. Докуліл, Є. Курилович, Ю. С. Степанов, Л. Теньєр та ін. В україністиці питання транспозиційного потенціалу мовних одиниць привертають увагу І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Загнітка, О. Г. Межова, І. В. Піддубської та ін. Проте зазначені напрацювання не дають цілісного уявлення про перехід відмінкових форм до синтаксичної сфери прикметника. Потреба поглибленого осмислення сутності розглянутих вторинних компонентів зумовлює **актуальність** обраної теми. **Мета** статті полягає в теоретичному дослідженні неморфологізованого ступеня ад'ективації відмінкових форм як явища, що відбиває асиметрію мовних знаків. Реалізація поставленої мети зумовлює розв'язання таких **завдань**: 1) розглянути проблему синтаксичної транспозиції в контексті сучасної лінгвістичної науки; 2) з'ясувати особливості семантико-синтаксичних відношень і формально-синтаксичних зв'язків відмінникових атрибутивних компонентів; 3) розмежувати центр і периферію транспозиційного прикметникового вектора відмінкових форм. Розв'язання задекларованих питань сприятиме глибшому пізнанню системної взаємодії граматичних одиниць і категорій та морфологічного й синтаксичного мовних рівнів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Усебічне дослідження вторинного вияву мовних одиниць зумовило появу низки аргументованих думок щодо особливостей їхнього функціонування та термінування. Зокрема на позначення контекстуально вмотивованого використання однієї граматичної форми замість іншої, яке ґрунтується на явищі функційної еквівалентності компонентів речення, використовують терміни *трансляція* (Л. Теньєр), *деривація* (Є. Курилович, О. А. Земська), *конверсія* (В. О. Горпинич), *трансформація* (В. М. Мігірін, М. Ф. Лукін), *перехід однієї частини мови в іншу* (І. І. Ковалік) та найпоширеніший – *транспозиція* (Ш. Баллі, М. Докуліл, І. Р. Вихованець) тощо. Сучасна концепція транспозиційних процесів ґрунтується передовсім на теоретичних засадах Л. Теньєра та Є. Куриловича. На переконання Л. Теньєра, «сутність трансляції полягає в тому, що вона реалізує перехід повнозначних слів з однієї граматичної категорії до іншої, тобто перетворює один клас слів на інший» [10, 378]. За спостереженнями Є. Курилови-

ча, транспозиція (у теорії дослідника деривація) відбиває «не тільки факт утворення одних слів від інших з метою передавання синтаксичних функцій, які відрізняються від синтаксичних функцій інших слів, але також і той факт, що те саме слово може виступати в різних вторинних синтаксичних значеннях, перебуваючи в певному синтаксичному оточенні» [6, 61]. У сучасній лінгвістиці зазвичай розмежовують два види транспозиції: неповну (синтаксичну) і повну (морфологічну) [7, 519; 11, 639]. Заслужують на увагу теоретичні положення про транспозицію І. Р. Вихованця, який, крім зазначених ступенів частиномовної транспозиції, вирізняє семантичний ступінь, що виступає завершальним у системі транспозиційних процесів [1, 19–23].

Транспозиція, передусім її синтаксичний різновид, перебуває у безпосередньому зв'язку з морфологічними відмінками іменника. Відіграючи важливу роль у семантико-синтаксичному та формально-синтаксичному ранжуванні відмінкових грамем, вона дає змогу визначити всю сукупність первинних і вторинних функцій мовних одиниць, їхній вияв на морфологічному і синтаксичному рівнях. Кожен відмінок української мови потенційно спроможний брати участь у двох різновидах транспозиції – міжграмемній (внутрішній) та частиномовній (зовнішній). Суть першого полягає в тому, що відмінкові грамеми можуть перебувати в семантико-синтаксичній, формально-синтаксичній та комунікативній сферах інших відмінків, репрезентантами другого різновиду виступають відмінкові форми як компоненти, що відбивають процес переміщення слів із семантикою предметності в ад'єктивну, адвербіальну й вербальну площину, конкуруючи зі спеціалізованими формальними репрезентантами цих позицій – відповідно прикметниками, прислівниками та дієсловами [3]. З поміж трьох різновидів зовнішньої транспозиції морфологічних відмінкових форм найменш досліджена їхня синтаксична ад'єктивація.

У сучасній українській мові, потрапляючи в позасубстантивну зону, атрибутивні компоненти втрачають валентний зв'язок з опорними іменниками й реалізують ад'єктивні семантико-синтаксичні відношення. Утворення розглянутих мовних одиниць ґрунтується на згортанні одного з вихідних елементарних простих речень, а отже, засвідчує ускладненість реченнєвої побудови: *І ось він <...> простує до хоромів князя Ігоря* (В. Малик) ← *І ось він <...> простує до хоромів + Князь Ігор має хороми (Хороми належать князеві Ігорю; У князя Ігоря є хороми); Пізнаєш печатку князя Володимира?* (В. Малик) ← *Пізнаєш печатку + Князь Володимир має печатку (Печатка належить князеві Володимиру; У князя Володимира є печатка)*. Виконуючи роль вторинної предикатної синтаксеми, атрибутивні компоненти виражають ознаку позначуваного іменником предмета й звичайно залежать від субстантива. Визначаючи диференційні ознаки аналізованих компонентів, І. Р. Вихованець слушно зазначає, що «атрибутивні синтаксеми ґрунтуються на атрибутивних відношеннях, які становлять специфічний тип відношень, перехідний від семантико-синтаксичних відношень до відношень формально-синтаксичного типу. Такі особливості атрибутивних відношень породжуються їх вторинністю, похідністю від інших відношень» [2, 141].

Крім семантико-синтаксичних відношень, класифікаційна модель дослідження синтаксичної прикметникової

транспозиції відмінкових форм передбачає їхній опис на тлі формально-синтаксичних зв'язків. У сучасній лінгвістиці відомі два полярних погляди на потрактування цього питання. Прибічники традиційної граматичної концепції, зважаючи передовсім не на синтаксичні критерії, а на морфологічні параметри залежних слів, зазначеним компонентам надають статусу неузгоджених означень, для яких характерний зв'язок керування з опорним субстантивом [9, 199–200]. Іншу думку з цього приводу висловлює І. Р. Вихованець. Зосереджуючи увагу на особливих умовах функціонування синтаксичних атрибутивних одиниць, наявності вільного підрядного зв'язку, невалентного поєднання слова з опорним, відсутності форми узгодження, дослідник приходиться до висновку, що засвідчені в атрибутивній сфері відмінкові форми є прислівними другорядними членами речення і їхня залежність реалізована формою прилягання [2, 235].

У сучасній українській літературній мові синтаксична відмінникова ад'єктивація пов'язана з низкою відмінкових форм, з поміж яких найактивніша морфологічна грамема родового. Варто зазначити, що в лінгвістичній літературі зазвичай тільки цю відмінкову форму розглядають у межах безприменникових засобів експлікації синтаксичної прикметникової транспозиції [8, 309–311, 320–321, 371–375]. Узагальнену атрибутивну семантику, репрезентовану грамемою родового, реалізують такі конкретні значення:

1) посесивно-атрибутивне: *Це рушничок моєї матері... Родовий рушничок* (І. Пільгук); *...в домі мого батька в Седневі, під Черніговом, гостив славетний поет* (І. Пільгук); *Попов також схопився, а потім сів і вп'явся пильним поглядом в лице Тараса* (В. Шевчук). За посесивно-атрибутивного функціонування вказана відмінкова форма залежить від власне-іменників, наприклад: *Чому ж її так раптом потрясли осінні яблука, що сумно пахнуть льохом, і руки матері, що яблука внесли* (Л. Костенко); *...хтось підкручує, підкручує залізні вуса чаклуна...* (Л. Костенко);

2) стосунку до об'єкта: *А ви хто такий будете? – Директор школи* (В. Шевчук); *Шукаю дім Шумилової, а в ньому учня Академії Івана...* (В. Шевчук). О. Г. Межов такі мовні одиниці зараховує до посесивних атрибутів із додатковою семою послабленої належності, «яка зумовлена використанням у функції посесива іменників на позначення установ, організацій, підприємств, об'єднань тощо» [8, 321];

3) локативно-атрибутивне: *Тепер мені видно нікчемність мешканців міста* (Ю. Яновський); *У післяобідню пору через міст на Полтві в бік Калічої гори вирушила процесія – такої ще не зрили мешканці Львова* (Р. Іваничук); *На відкриття оглядового майданчика «Панорама Луцька» завітали <...> жителі Луцька* («Віче-інформ», 2012); *...на Волині провідні кардіологи України обмінювались досвідом* («Віче-інформ», 2013);

4) синкретичне значення атрибутивної та вікової ознаки: *Бліденький хлопчик років десяти, плутаючись у полах матиного піджака, підбіг до Оксена...* (Г. Тютюнник); *Серед метушні, гамору й крику, страшенної спеки, штовханини, огидної вокзальної тільки бігає дівчинка років шести...* (Г. Тютюнник); *На його оклик вийшла молода козачка років двадцяти восьми...* (Г. Тютюнник);

5) темпорально-атрибутивне: *...людство двадцятого століття* могло б уникнути цієї трагедії, так принаймні досі здавалось нам, дивакам мого покоління (О. Гончар); *Посеред центрального нефу, перед різьбленим іконостасом сімнадцятого століття* палахкотіло величезне вогнище... (П. Загребельний); *Нас із вами єднає Софія, точніше, її фрески, може, єдині в світі фрески одинадцятого століття...* (П. Загребельний); *Тоді також буде серпень, і він чимось нагадуватиме серпень того далекого 1946 року* (В. О. Шевчук); *Київ. Літня ніч 1185 року* (В. Малик); *Після високого синього літа небо осені обвалюється на степи важкою мрякою, туманами...* (О. Гончар). Лексичне наповнення родового відмінка зі значенням темпоральної атрибутивності реалізують слова на зразок *століття, день, рік, понеділок, вівторок, ранок, ніч, зима, весна, осінь* тощо;

6) синкретичне значення атрибутивності й зовнішніх ознак людини, тварини чи предмета, зокрема зросту, розміру, обсягу, кольору тощо: *...назустріч вийшов середнього зросту чоловік* (М. Олійник); *– І як він їм дався на влови, – прогудів козак велетенської статури...* (Ю. Мушкетик); *Ті, що були при обозі, водили до Ташані напувати високих, товстозадих коней рижої масті* (Г. Тютюнник);

7) синкретичне значення атрибутивності й цілого щодо частини предмета: [*Сироватка. – Н. К.]* *прочинив двері землянки* (Ю. Мушкетик); *Корнієнко вийняв із шухляди стола новенький пістолет і чотири обойми* (Г. Тютюнник).

Дослідження фактичного матеріалу дало змогу трактувати атрибутивну форму родового відмінка як присубстантивний компонент, підпорядкований не тільки власне-іменниками, а й вторинним субстантивам – віддієслівним та відприкметниковим дериватам, що називають переважно опредметнені рухи, процеси, стани, властивості: *...народні рухи XVIII століття відкрили завісу нового осмислювання літературних тем...* (І. Пільгук); *Власна юність і любов проходить серед спогадів весни* (О. Довженко); *...надто урочистим і незвичайним було все, що творилося високо вгорі: тихе похитування ярої міді, голубий спокій неба, темне калатання несамовитих язиків і солодкі голоси самодзвонних дзвонів* (П. Загребельний); *...Бог з'єднує королів святими узами родинності для того, щоб <...> запанував бажаний спокій народів* (П. Загребельний). Переміщення родового відмінка в атрибутивну позицію – наслідок трансформації присудка в підметовий віддієслівний іменник, наприклад: *Жалібний спів і могутнє ревіння гармат – що може бути ліпшого для воїна при його проводах в останню путь* (Ю. Мушкетик) ← *Гармати ревіли; Безмежний простір, безкінечні небеса, виспів птаства, дзюркіт струмків...* (П. Загребельний) ← *Птаство виспівує + Струмки дзюркотять; Тривало безперервне і напружене листування Святослава з братом Ярославом* (В. Малик) ← *Святослав листувався з братом Ярославом*. Як засвідчують подані трансформації, родовий, виражаючи атрибутивні відношення й синтаксично підпорядковуючись опорному вторинному іменникові, водночас містить указівку на семантику вихідної відмінкової форми – грамеми називного, що є носієм суб'єктності. Такий функційний потенціал родового відмінка слугує підґрунтям того, щоб надати йому статусу формального засобу моделювання суб'єктно-атрибутивної синтаксеми.

Аналогічні перетворення маємо й за умови, коли родовий відмінок підпорядкований відприкметниковому компонентові: *...відвага та мужність фронтовиків мають стати прикладами патріотизму для нинішньої молоді* («Дзеркало тижня», 2011); *Тільки ота вдавана вихованість і порядність галичан примушує «поздоровляти» Франка з тим, що він «змінює свій стан супружій», – тобто жениться* (Р. Горак); *Авторська скромність дівчини бралася до уваги* (О. Гончар); *Оце вам не мудрість природи?!* (О. Гончар); *Густа смаглявість лиця різко відтіняла зелену голубизну очей...* (О. Гончар). У такому разі вихідною виступає реченнева структура з предикатом якості, наприклад: *...зелень верб, трави його вражали цього разу ще більше...* (В. О. Шевчук) ← *Верби зелені; Туман, волога, свіжість літньої ночі студили гарячу голову* (Г. Тютюнник) ← *Ніч свіжа*. Транспозиція грамеми родового в ад'єктивну сферу ґрунтується на синтаксичних процесах конденсації реченневих структур, унаслідок чого їх трансформовано в іменникові словосполучення з опорними віддієслівними та відприкметниковими субстантивами. За перетворення вихідних речень на субстантивні словосполучення предикатний компонент стає вторинним іменником, а називний відмінок – приіменниковим родовим відмінком, і тоді предикативний зв'язок між присудком і підметом у формі називного відмінка трансформовано в підрядний зв'язок родового відмінка щодо вторинного іменника.

Неморфологізовану ад'єктивну транспозицію маркує грамема родового, яка корелює із семантико-синтаксичною об'єктно-атрибутивною синтаксемою й залежить тільки від віддієслівних іменників (її підпорядкування опорним відприкметниковим дериватам у сучасній українській мові не засвідчене). Аналізована відмінкова форма ґрунтується на називному об'єкті, а називний об'єкт – на вихідному знахідному відмінкові також зі значенням об'єкта, пор.: *Та от один полтавський міщанин написав скаргу на школу* (І. Пільгук) → *Одним полтавським міщанином була написана скарга на школу* → *Написання одним полтавським міщанином скарги на школу*. У структурах зазначеного різновиду родовий атрибутивного об'єкта перебуває у формально-синтаксичній позиції приіменникового правобічного (щодо віддієслівного іменника) компонента, поєданого з опорним вторинним субстантивом прислівним підрядним зв'язком прилягання. Отже, грамема родового спеціалізована на вираженні формально-синтаксичних функцій приіменникового атрибутивного другорядного члена речення.

Своєрідним увиразненням атрибутивних семантико-синтаксичних та формально-синтаксичних функцій форм родового відмінка виступає його комунікативна функція актуалізатора теми, наприклад: *Права рука Оксена / була витягнута вперед...* (Г. Тютюнник); *...повернення доньок живими й здоровими / розчулили антського князя...* (Д. Міщенко); *Повернення з лікарні Олександрі Михайлівни / приносило оновлене щастя чулому, турботливому батькові й мужньому громадянину* (І. Пільгук); *Та вреїті гарчання моторів / заглушило биття серця* (Є. Гуцало); *...те крякання ворон / мені у пам'ять врізались назавше* (Л. Костенко); *...вогке дихання кінських ніздрів / досі лоскоче щоки* (Є. Гуцало); *Щедрість падишаха / не має меж...* (Ю. Мушкетик); *Викладач філософії / – кандидат філософських наук* (В. Дрозд).

Функціонування грамеми родового як поширювача теми, що передує реми, хоч і переважає в сучасній українській літературній мові, проте не становить загальної закономірності. Зрідка натрапляємо на висловлення, у яких родовий відмінок перебуває в ролі логічно наголошеного складника реми або структурує синтаксичні побудови, позбавлені темо-ремного членування, пор.: ...*скоро долинуло / гарчання мотора* (Є. Гуцало); *Сумним було / повернення аварських турм із Фракії* (Д. Міщенко); *Не таким уже й невдалим було / перше Богданкове подолання Дністра* (Д. Міщенко) і *Лекція з філософії* (В. Дрозд); *Нормальна реакція живого організму* (В. Дрозд).

Крім грамеми родового, що формує ядро відмінникової синтаксичної ад'єктивації, атрибутивну сферу експлікують також безприйменникові відмінкові форми давального, орудного та називного як периферійні засоби маркування. Специфіку грамеми давального, транспонованої з типової придієслівної позиції керованого члена речення до синтаксичної сфери прикметника, визначає формально-синтаксичний підрядний зв'язок прилягання з віддієслівним субстантивом. На семантико-синтаксичному рівні трансформованому атрибутивному компонентові надають статусу вторинної предикатної синтаксеми, що не входить у валентну рамку дієслова й поєднана з опорним субстантивом атрибутивними відношеннями: *Коли гості сіли за стіл, господар підняв келих, прохармаркав подяку гостям за привітання супутниці його життя* (І. Пільгук); *У цьому році державна допомога сім'ям при народженні дитини істотно збільшилася* («Урядовий кур'єр», 2013). Таке функціонування розглядає мовних одиниць ґрунтується на трансформації реченнєвих конструкцій у субстантивне словосполучення, наприклад: *Уряд зробив усе, щоб допомогти сім'ям Чорнобиля* (Ю. Щербак) → *допомога сім'ям*; ...*дядьки подякували кашоварові* (В. А. Шевчук) → *подяка кашоварові*; *Чим би його допомогти Варці?* (М. Олійник) → *допомога Варці*.

Із зовнішньою неморфологізованою транспозицією, спрямованою від іменника до лексико-граматичного класу прикметника, великою мірою пов'язаний безприйменниковий орудний відмінок: – *Що ж він міг про мене розповісти? – Про ваше захоплення літературою. Хіба цього замало?* (М. Олійник). Переміщення вказаної відмінкової форми в ад'єктивну сферу також відбувається внаслідок згортання базової предикативної структури в словосполучення, головним компонентом якого виступає відпредикатний іменник, наприклад: *Птах ударив із розпачем крильми об шибки* (В. Шевчук) → *удар крильми*; *Я їхав машиною* (Ю. Яновський) → *ізда машиною*.

До неспеціалізованих відмінкових форм іменників, пов'язаних з атрибутивним функціонуванням, належить грамема називного. Його периферійність виявлена в низці взаємопов'язаних факторів, найголовніший із яких – використання вказаних компонентів у невалентній позиції ускладнених речень, наприклад: *Взагалі батько так ненавидів всякий недостаток, що навіть саме слово «бідність» не вживав відносно своєї особи* (О. Довженко); *Ні, саме він, Анатоль, перетворив її в отаку красуню* (В. Шевчук); *Учасники пікету заявили: якщо до середини жовтня доріг не відремонтують, вони перекриють рух автотранспорту й на автошляху Дубно – Львів* («Віче-ін-

форм», 2013). Статус грамеми називного як приіменникового компонента визначає його обов'язкова залежність від іменника й неможливість функціонувати без нього. Відмінкова форма називного в атрибутивній позиції залежить переважно від підмета та керованого члена речення, наприклад: *...навіть саме слово «вовк» вважалося вже наче дідовою лайкою...* (О. Довженко); – *Років через п'ятдесят знайдуться охочі привласнити й слово «джаз» або ще щось, – засміявся Отава* (П. Загребельний). (П. Загребельний).

У граматичній структурі сучасної української літературної мови вторинні відмінкові репрезентанти синтаксичної прикметникової транспозиції охоплюють низку комунікативних функцій. За актуального членування висловлень з атрибутивно вжитими безприйменниковими формами давального, орудного та називного відмінків потрібно зважати на формально-синтаксичні параметри опорних субстантивів. Якщо вони корелюють із підметом, то в нейтральному, не деформованому особливими факторами висловленні залежні синтаксичні прикметники відповідно до свого комунікативного завдання структурують комплексну тему. У разі підпорядкування іменникам, що виконують роль керованих компонентів, ад'єктивні відмінкові форми необхідно кваліфікувати як складники реми. Наприклад: *Оволодіння термоядерною енергією / робить нас всемогутніми володарями всієї Сонячної системи, а не лише Землі?* (О. Довженко); *Лучани / висловили своє захоплення піснями одного з найкращих українських фольклорних колективів «Золота криниця»* («Віче-ін-форм», 2013).

Висновки з дослідження та перспективи подальших пошуків у зазначеному науковому напрямі. У сучасній українській літературній мові безприйменникові відмінкові форми, крім своїх первинних (спеціалізованих) та вторинних власне-відмінкових функцій, пов'язаних із їхньою внутрішньою транспозицією, спрямовані також у синтаксичну сферу прикметника. Центральним репрезентантом ад'єктивної семантики виступає грамема родового, що перебуває у формально-синтаксичному зв'язку підрядного прилягання з власне-іменниками та вторинними віддієслівними й відприкметниковими субстантивами. Периферію транспозиційного прикметникового вектора відмінкових форм маркують безприйменникові грамеми давального, орудного та називного.

Окреслені в статті питання стосуються лише синтетичного різновиду неморфологізованої ад'єктивації відмінкових форм. У перспективі дослідження вбачаємо комплексне вивчення атрибутивного функціонування прийменниково-відмінкових компонентів як формальних маркерів аналітичної прикметникової транспозиції субстантивів, що сприятиме розширенню відомостей про специфіку функціонування відмінкових граем в атрибутивній площині.

Література:

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті: [монографія] / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: [підручник] / І. Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
3. Вихованець І. Р. Різновиди транспозиції / І. Р. Вихованець // Актуальні проблеми граматики: зб. наук. пр. – Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 1997. – С. 57–60.

4. Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові : [монографія] / А. Ю. Габай. – К. : Видавничий дім Дмитро Бураго, 2011. – 232 с.
5. Загнітко А. П. Основи еволюції граматичних категорій / А. П. Загнітко // Мовознавство. – 1991. – № 5. – С. 7–14.
6. Курилович Е. Очерки по лингвистике / Е. Курилович. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
7. Лингвистический энциклопедический словарь : 1366 сл. / Ред. кол. Н. Д. Арутюнова и др. ; гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
8. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія] / О. Г. Межов. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
9. Сучасна українська літературна мова : синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 515 с.
10. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер ; [пер. с фр. И. М. Богуславского и др.]. – М. : Прогресс, 1988. – 654 с.
11. Українська мова : Енциклопедія : [1935 статей] / [редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.

Костусьяк Н. М. Синтаксическая адъективация падежных форм в современном украинском литературном языке.

Аннотация. В статье теоретически обоснована синтаксическая адъективация как разновидность внешней синтаксической транспозиции; с позиций функциональной морфолого-синтаксической концепции комп-

лексно исследованы транспозиция падежных форм в сферу прилагательных. Выяснено своеобразие функционирования указанных языковых единиц в современном украинском литературном языке, охарактеризованных семантико-синтаксические и формально-синтаксические параметры, определены центр и периферия транспозиционного прилагательного вектора существительных.

Ключевые слова: существительное, прилагательное, транспозиция, синтаксическая адъективация, падеж, падежная форма, атрибутивная синтаксема.

Kostusyak N. Syntax Adjectival Transposition of Case Forms in Modern Ukrainian Literary Language

Summary. In the article the syntax adjectivation as a kind of outer syntactic transposition is substantiated, the adjectival transposition of case forms in modern Ukrainian literary language from the position of functional morpho-syntactic concept is comprehensively investigated. Originality functioning of these linguistic units is ascertained, their semantic-syntactic and syntactic-formal parameters are characterized, the center and periphery of transpositions adjectival vector of the case forms are defined.

Key words: noun, adjective, transposition, syntax adjectivation, case, case forms, attributive syntax grammar.